

Immunverjan er avgerandi fyri niðurberjing av korona

- Ein sterk immunverja kann leypa so ógvusliga á, at hon ger av við bæði á frískar og lívsneyðugar partar av likaminum. Við lungnabruna javnviga immunverja og lungu á einari knívsegg. Fer immunverjan ov ógvusliga í gongd, kann tað enda við, at hon oyðileggur lunguni, sigur Anna Spurkland, professari í immunologi

VILMUND JACOBSEN

Nøkur av teimum korona-smittaðu fáa bert lættari sjúkueyðkenni, meðan onnur kunnu fáa tørv á andahjálpi við andingartóli. Korona-virus rakar fólk ógvuliga ymiskt.

Sambært almennum heilsu-myndugleikum fáa umleið 80 prosent av teimum, sum gerast fongd av covid-19, milda sjúku. Flestu, sum lótu lív, høvdu frammanundan vánaliga heilsu.

Men, korona rakar ikki bara eldri og sjúk. Eisini ung og frísk fólk kunnu gerast álvarsliga sjúk og kunnu fáa tørv á andahjálpi.

Nýtt og ókent

Anna Spurkland, sum er professari í órinsfrøði ella immunologi við Universitetið í Oslo, hevur skrivað bókina "Immun", og hon sigur, at covid-19 í høvuðsheitum kann elva til álvarsliga sjúku hjá eldri fólki og hjá fólki, sum frammanundan hava aðrar sjúkur.

Hon leggur dent á, at tað er nógv, sum heimurin í lötuni ikki veit um covid-19, tá hetta er eitt lutfalsliga nýtt virus.

- Vit hava bara kent hetta virusið í trýggjar mánaðir. So, tað er ógvuliga nógv, vit enn ikki kunnu siga um covid-19, sigur professarin.

Sambært almennum heilsu-myndugleikum eru fólk við eitt nú diabetes, kroniskum lungnasjúkum, krabbameini, hjarta- og æðrasjúkum og høgum blóðtrýsti í størri vanda fyri at gerast álvarsliga sjúk.

Mett verður, at fólk, sum eru 65 ár og eldri, eisini eru í størri vanda.

Ymisk immunverja

Tað finst í lötuni eingin heilivágur ella effektiv viðgerð móti koronasmittu. Tí er immunverjan rætti-

liga avgerandi fyri niðurberjing av sjúkuni.

Sambært professaranum, Onnu Spurkland, kann immunverjan hjá menniskjum býttast í tveir partar: Tann eini parturin er viðfødda immunverjan - og hin parturin er tillagaða immunverjan. Tillagaða immunverjan mennist gjøgnum alt lívið og serliga, tá fólk eru ung.

- Stutt kann sigast, at ein nýfðingur, sum verður føddur í henda heim, hevur eina uppgávu - at gerast immunur. Immunverjan hjá tí nýfðda er skrúvað soleiðis saman, at hon tekur sær av einari ígerð fyri og aðrari eftir, sigur Anna Spurkland.

Professorin vísir á, at hetta eisini er ein orsök til, at mong børn, sum eru vordin smittað við korona-virus, hava havt eina milda sjúkugongd.

- Foreldur gerast ofta nógv verri fyri av somu sjúku, sum eitt barn treyðugt veit av, at tað hevur, sigur hon.

Tiltaksgoymslur

Anna Spurkland sigur, at flestu ung hava eina immunverju, sum skjótt kann savna seg og leypa á nýggj virus, men evnini til umlegging gerast verri, sum árin ganga, og fólk eldast.

- Immunverjan hjá eldri fólki hevur lært seg at niðurberja eitt virus fyri og annað eftir gjøgnum eitt langt lív. Men, tá so eitt spildurnýtt virus kemur, hevur immunverjan ikki longur somu tiltaksgoymslur eftir til at leypa á virusið nóg skjótt.

Professorin sigur, at hetta er ein av høvuðsorsøkunum til, at fleiri eldri kunnu gerast álvarsliga sjúk av covid-19.

Gløgg immunverja

Sambært Onnu Spurkland kann ein sterk og aktiv immunverja, sum savnar seg skjótt, eisini føra til eina álvarsama sjúkugongd.

immunverja dugir at skilja ímillum tær frísku og sjúku kyknurnar.

Professorin greiðir frá, at ein sterk immunverja í nøkrum fáum førum kann leypa so ógvusliga á sjúkuna, at immunverjan ger av við bæði frískar og lívsneyðugar partar av likaminum. Slík støða kann í ringasta føri gerast lívshættislig.

- Við lungnabruna javnviga immunverja og lungu á einari knívsegg. Fer immunverjan ov ógvusliga í gongd, kann tað enda við, at hon oyðileggur lunguni, sigur Anna Spurkland.

- Tað avgerandi er, at tú hevur eina gløgga immunverju, sum dugir at skilja ímillum tær frísku og sjúku kyknurnar, sigur Anna Spurkland, professari í immunologi

- Eg fái ofta spurningin, hvussu fólk fáa eina sterka immunverju. Tá plagi eg at siga, at tað, sum er avgerandi, er, at tú hevur eina gløgga immunverju. Ein gløgg

Arvalig frábrigdi

Menniskju hava ymisk arvalig frábrigdi.

- Tað, at fólk kunnu gerast álvarsliga sjúk, kann snúgvast seg

um reina tilvild. Tey, sum yvirleva eftir álvarsliga sjúku, kunnu vera heppin og hava røttu samansetingina av arvaeginleikum.

Professorin heldur eisini, at tað kann hava týðning, hvussu ógvusliga fólk gerast fongd við eitt nú covid-19.

- Vit hava sæð dømir um spillfrísk heilsustarvsfólk, sum eru vordin álvarsliga sjúk, tí tey finga so nógv av virusinum í seg, leggur hon aftrat.

Útbúgving og inntøka

Norski granskarin, Svenn-Erik Mamelund, sum starvast hjá OsloMet, heldur, at vandin fyri smittu og álvarsomum sjúkum partvís eisini kann hanga saman við sosialu støðuni hjá fólki. Hann hevur granskað í alheimsfarsóttum í meira enn 25 ár og starvast nú við einari verkætlan, rópt Panrisk, sum skal lýsa, hvussu útbúgving og onnur sosial viðurskifti kunnu ávirka sjúku og í ringasta føri deyða, tá farsóttir gera um seg. Tað vísir seg nevnliga, sigur hann, at fólk við høgum útbúgvingum og góðum inntøkum ikki í sama mun gerast smittað og menna sjúkueyðkenni, sum fólk, ið liva undir verri korum.

Svenn-Erik Mamelund vísir á, at samanhangurin ivaleyst er, at fólk, sum hava ein lægri status, kunnu gerast skjótari strongd í sínum arbeiðs- og familjulívi, og tað er náttúrligt, at hetta ávirkar immunverjuna og soleiðis eisini mótstøðuføri móti sjúkum.

Covid-19

Tað var hin 31. desember í 2019, at Heimsheilsustovnurin, WHO, fyri fyrstu ferð fekk frágreiðingar um ein lungnabruna - "við ókendum uppruna" - í Wuhan í Kina.

Hin 11. februar í 2020 fekk sjúkan almenna navnið covid-19. Virusið, SARS-CoV-2, hoyrir til eina størri virusfamilju, kend sum koronavirus. SARS og MERS eru dømir um onnur sløg av koronavirus.

Royndirnar higartil hava víst, at umleið 15 prosent av teimum, sum gerast fongd við covid-19, kunnu gerast álvarsliga sjúk, harav nøkur teirra enda á sjúkrahúsi.

Arbeitt verður kring allan heim við at menna ein heilivág móti covid-19, men væntandi er, at hetta fer at taka tíð.

Kelda: NRK